

τήματα, ἔξε' ὅτι καὶ ἡ Σύνοψις τῆς Φιλοσοφίας τῶν Ἑλλήνων κατὰ τὴν περιληπτικὴν ἔκθεσιν τοῦ περιωνόμου Zeller, ἐν τῷ ἔργῳ ὁ συγγραφεὺς ἀποδίδωσιν εὐστοχώτατα μᾶλλον δ' εἰπεῖν ὑπερβάλλει τὴν χάριν καὶ ἐνάργειαν τοῦ πρωτοτύπου. Οὐ μόνον δὲ ἴδια καὶ αὐτοτελῆ συγγράμματα ἐξέδιδεν ἀλλὰ καὶ παντοίας ἐπιστημονικὰς πραγματείας καὶ ἐπικαίρους πρὸς ἔθνικα ζητήματα διατριβὰς κατεχώριζεν ἐν ἐπιστημονικοῖς καὶ πολιτικοῖς περιοδικοῖς. Τοιαῦται εὑρίσκονται θαυσιεῖς ἐν τε τῇ Ἀθηνᾷ, τῷ περιοδικῷ τῆς ἐπιστημονικῆς ἑταιρείας, ἧς ὑπῆρξεν ἐκ τῶν κυριωτάτων ἰδρυτῶν καὶ σπουδασιτάτων μελῶν, καὶ ἐν τῷ ὑπ' αὐτοῦ ἐκδιδομένῳ «Ἐνοφάνει», τῷ περιοδικῷ τοῦ Μικρασιατικοῦ Συλλόγου. Αἱ πραγματεῖαι εἶναι πολλαὶ καὶ περισπούδαστοι, συλλεγόμεναι δὲ θέλουσιν ἀποτελέσει οὐχὶ ὀλίγους τόμους.

Παράλληλος πρὸς τὴν συγγραφικὴν δρᾶσιν ἔδαινε καὶ ἡ διδακτικὴ ἐνέργεια τοῦ ἀνδρός· διότι εὐδοκιμήσας καὶ διορισθεὶς τῷ 1885 ὑφηγητῆς τῆς ἱστορίας τῆς φιλοσοφίας ἐδίδασκεν ἐπιμελῶς καὶ τελεσφόρως τοὺς φοιτητὰς πληρῶν παντελῶς τὸ ἐκ τοῦ θανάτου τοῦ οἰκείου καθηγητοῦ ἐπιγενόμενον κενόν.

Ἐξάριετα λοιπὸν ἐπιστημονικὰ ἐφόδια κεκτημένος καὶ σπουδαίαν διδασκτικὴν ἱκανότητα ἐπιδειξάμενος ἦτο ὁ μόνος ὑπ' αὐτῶν τῶν πραγμάτων ἐνδεδειγμένος πρὸς κατάληψιν τῆς χηρευούσης ἔδρας τῆς φιλοσοφίας. Ἀλλ' ἐν τῇ περιστάσει ἐκείνῃ ἡ κακία τῶν ἀνθρώπων παρεσκεύαζε πλείστας δυσχερείας καὶ ἐπέσειε μεγίστους κινδύνους. Εἶναι πεπρωμένον, φαίνεται, ἵνα πολλάκις ἡ τῶν χρηστῶν ἀνδρῶν ψυχικὴ δύναμις καὶ τοῦ ἠθους σεμνότης σκληρῶς δοκιμάζηται καὶ πρὸς τὸ μέγεθος τῶν κωλυμάτων μετρομένη ἰσχυροτέρα καὶ περικαλλεστέρα ἀναφαίνεται. Παρερχόμεθα ὡς ἀκαίρους τῇ παρούσῃ ἐορτῇ τὰς πικρίας, ἃς ὑπέστη ὁ διδάσκαλος, καὶ τοὺς κινδύνους, οὓς ἐκινδύνευσεν. Εἶναι ὅμως πρόδηλον καὶ καταφανὲς ποίαν ἀληθῶς ἀξίαν δύναται νὰ ἔχωσιν οἱ πρὸς τὴν ἐπιστήμην ἀσχημονοῦντες καὶ τὴν θεῖαν ἀλήθειαν πρὸς τὰ προσωπικὰ πάθη συγχέοντες. Ἰύχη δ' ὅμως ἀγαθῆ, τὸ δίκαιον ἐπεκράτησε καὶ ἐκλεχθεὶς ὑπὸ τῆς φιλοσοφικῆς Σχολῆς διορίσθη ἐπ' ἀγαθῷ τῆς ἐπιστήμης τακτικὸς καθηγητῆς ὁ ἡμέτερος διδάσκαλος. Ἐκτοτε διετέλεσε διδάσκων ἀκαταπόνητος ἐν τῷ Πανεπιστημίῳ δίκην σε-

μνοῦ ἱεροφάντου μυῶν τοὺς φιλομαθεῖς σπουδαστὰς τὴν θειοτάτην τῶν μαθήσεων καὶ δέσποιναν τῶν ἐπιστημῶν, τὴν φιλοσοφίαν καὶ τὴν ἱστορίαν αὐτῆς, μέχρι οὗ ὁ ἰσχύων ἤδη ἀτυχῶς περὶ ὀρίου ἡλικίας λεγόμενος νόμος ἀπεστέρησε τὸ Πανεπιστήμιον πρὸ δύο ἐτῶν τῆς γονιμωτάτης καὶ καρποφόρου διδασκαλίας τοῦ σοφοῦ καθηγητοῦ. Ὅτι δὲ κατὰ πάντα λόγον ὠφελιμωτάτη ὑπῆρξεν αὐτοῦ ἡ διδασκαλία, ταῦτο ἦτο ἐπακολούθημα τοῦ μεθ' οὗ ἐδίδασκεν ἱεροῦ ἐνθουσιασμοῦ, τῆς ἀπηκριδωμένης τῶν πραγμάτων γνώσεως καὶ ἀπλῶς εἰπεῖν πᾶσῶν τῶν περικοσμουσῶν τὸν ἄνδρα φυσικῶν καὶ ἐπικτήτων ἀρετῶν. Διότι τὸν σοφὸν ἡμῶν διδάσκαλον διακρίνει διάνοια βαθύφρων καὶ ἰσχυρά, δυναμένη εὐχερῶς νὰ ἐμβαθύνῃ εἰς τὰ λεπτιότατα καὶ δυσχερέστατα τῆς ἐπιστήμης ζητήματα. Γόνιμος καὶ εὐρωστος νοῦς, διαυγῆς καὶ καθαρὰ ἀντίληψις, βαθεῖα καὶ ὀρθὴ κρίσις, στερρὰ καὶ ἀσφαλῆς μνήμη, μελισσταγῆς καὶ καταπλήττουσα εὐγλωττία, ἐνὶ λόγῳ πᾶσαι αἱ τῆς διανοίας ἀρεταὶ ἐν ἀγαστῷ καὶ ἑναρμονίῳ συνδυασμῷ ἐνυπάρχουσαι ἀνέδειξαν αὐτὸν εὐλόγως ὑπέροχον μὲν ἐρευνητὴν καὶ ἐξηγητὴν τῶν ἀρχαίων τε καὶ νεωτέρων φιλοσοφημάτων, ἀπαράμιλλον δὲ διδάσκαλον τῆς ὑψηλῆς καὶ θειοτάτης ἀλλ' ἅμα καὶ δυσχερεστάτης ἐπιστήμης. Εἰς τὰς δυσνοήτους ἐν τῇ φιλοσοφίᾳ ἐννοίας καὶ τὰ περίπλοκα ζητήματα βαθύτατα εἰσεχώρησε καὶ ἀκριδέστατα κατενόησε καὶ κτήματα τῆς διανοίας διαρκῆ καὶ παραμόνιμα κατέστησεν. Ὅπόσον δὲ ἀκριβῶς καὶ τελείως κατεῖχε καὶ αὐτὰ τὰ δυσπρόσιτα καὶ δυσχερέστατα τῆς φιλοσοφίας ζητήματα, γίνεται εὐδηλὸν ἐκ τῆς σαφειοτάτης ἐν τῇ διδασκαλίᾳ παραστάσεως καὶ τοῦ ζωηροτάτου εἰκονισμοῦ. Διότι προδήλως ἐκεῖνα τις μόνον δύναται ὀρθῶς νὰ παραστήσῃ καὶ ἀκριδῶς διατυπώσῃ, ἅτινα αὐτὸς παντελῶς κατανοεῖ καὶ ἐπίσταται. Ἐν τούτῳ δὲ κατ' ἐξοχὴν κείται ἡ ἀπαράμιλλος τοῦ ἀνδρὸς δύναμις καὶ δυσέφικτος ἰκανότης τὰ δυσσύμβλητα ὡς τὰ πολλὰ τῆς φιλοσοφίας ζητήματα, ἅτινα τέως ἀσαφῶς διατυπούμενα καὶ σκοτεινῶς παριστάμενα ἐνεποιοῦν τοῖς ἀκροαταῖς τὴν δυσφορίαν καὶ τὴν ἐντεῦθεν οὐχὶ σπανίως προῖοῦσαν ἀδιαφορίαν. Τὰ ζητήματα ταῦτα μετὰ τόσης ἑναργείας καὶ σαφηνείας, ὑπερέχου χάριτος καὶ ποιητικῆς εὐμελείας ὑπὸ τοῦ διδασκάλου ἡμῶν ἐξετίθεντο, ὥστε νὰ νοῶσιν αὐτὰ καὶ οἱ ἄλλως ἀπαράσκευοι τῶν ἀκροατῶν καὶ οἱ οὐχὶ οἰκείως ἔτι πρὸς τὰς

φιλοσοφικὰς ἐννοίας ἔχοντες νέοι σπουδασταί. Εἰς τοῦτο σφόδρα συνεβάλλετο καὶ ἡ ὡς θεῖον δῶρον προσυπάρχουσα τῷ ἀνδρὶ τοσαύτη τοῦ λόγου εὐροία καὶ χάρις, ἔση πάνυ ὀλίγοις ὑπὸ τῆς φύσεως ἐδόθη. Φωνὴ εὐηχὸς καὶ ἠχηρά, ἀπαγγελία εὐκρινῆς καὶ περιπαθῆς, λέξις ἀπηκριδωμένη καὶ εὐθὺ εἰς τὰς ὑψηλὰς ἐννοίας ἄγουσα ἐφέλκοντα θαυμαστὸν ὅσον τοὺς ἀκροατὰς καὶ οἶονεὶ δεδουραμένους ἀνύφουν εἰς τὰ ὑπὲρ τόπον καὶ χρόνον ἡρμένα νοερά βασιλεια. Τὴν μεγάλην ἐπιβολὴν καὶ θεσπεσίαν τοῦ διδασκάλου δύναμιν συνησθάνοντο μάλιστα οἱ νεόμυστοι τῆς φιλολογίας φοιτηταί, οἵτινες ὑπὸ τῆς θελκτικῆς καὶ ἐπαγωγῆς διδασκαλίας κατακηλεύμενοι καὶ ἐκ τῶν χειλέων τοῦ σοφοῦ καθηγητοῦ ἐκκρεμάμενοι κατενόουν εὐθὺς, ὡς ἀληθῶς, τὴν γοητείαν τῆς ἐπιστήμης καὶ τὴν ἀξίαν τῆς μητρὸς τῶν ἐπιστημῶν. Προσάκεις οἱ μαθηταὶ αὐτοῦ δὲν ἐμακαρίσκαμεν ἑμᾶς αὐτούς, ὅτι τοιούτου κατὰ θεῖαν μοῖραν ἐτύχομεν διδασκάλου, ὑφ' οὗ χειραγωγηθέντες ἠδυνήθημεν νὰ προσπελάσωμεν εἰς τὴν φιλοσοφικὴν διανόησιν τῶν τε προγόνων καὶ τῶν ἐκείνοις ἐπακολουθησάντων νεωτέρων φιλοσόφων. Ὡς θείας ὄντως πανδαισίας ἀπέλαυον οἱ τὴν αἰθουσαν τῆς παραδόσεως πληροῦντες πασῶν τῶν Σχολῶν φοιτηταὶ καὶ πολυάριθμοι ἄλλοι λόγιοι τῆς ἐπιχαρίτου καὶ σοφῆς διδασκαλίας, ἧτις ὑπὸ τῶν ἀπλουστέρων καὶ ὀμαλωτέρων ἐπὶ τὰ συνθετώτερα καὶ δυσκολώτερα χωροῦσα δὲν παρείχεν ἀπλῶς πληθὺν κεχωρισμένων ἀπ' ἀλλήλων νοημάτων, ἀλλὰ σειρὰν ἐννοιῶν ἀλληλουχουμένην καὶ ἐνιαϊόν τι ὄλον καὶ μεθοδικὸν ἀπαρτίζουσαν. Τοιαύτη ἐπαγωγικὴ καὶ εὐμέθοδος ἀκαδημεικὴ διδασκαλία ἦτο εὐλογον ὅτι ἀδιάπτωτον τὴν προσοχὴν τῶν ἀκροατῶν συνείχε καὶ σφόδρὰν τὴν πρὸς αὐτοτελεῖ διανόησιν ὀρμὴν διήγειρε. Βαθύτατα δὲ συναισθανόμενοι τὴν ἐξ οὕτω σοφῆς καὶ θελκτικῆς διδασκαλίας προσγιγνομένην ὠφέλειαν οἱ παμπληθεῖς ἀκροαταὶ ἀπήρχοντο πολλῶ βελτίους ἑαυτῶν πλήρεις μὲν θαυμασμοῦ καὶ ἀγάπης πρὸς τὴν οὐρανίαν καὶ φωτοδόλον ἐπιστήμην, τὴν διαπτύσσουσαν τὰ βαθυγνώμονα τῶν μεγαλοφυῶν ἀνδρῶν διδάγματα, ἔμπλεοι δὲ τιμῆς καὶ θαυμασμοῦ πρὸς τὸν ἄνδρα, ὅστις ἦτο δεξιώτατος ἐρμηνευτῆς καὶ ἀπαράμιλλος διαφωτιστῆς τῶν ὑψηλῶν διανοημάτων καὶ θαυμασιῶν φιλοσοφημάτων. Ἄλλ' ἡ τιμὴ αὕτη καὶ ὁ σεβασμὸς τῶν φοιτητῶν ταχέως μετεβάλλετο εἰς

ἀληθῆ λατρείαν, καθορώντων τὸν θερμὸν καὶ ἀδιάλειπτον τοῦ διδασκάλου πρὸς ἐπίδοσιν αὐτῶν ζῆλον καὶ τὴν πατρικὴν στοργήν. Διότι ὁ εὐγενῆς καὶ φιλανθρωποτάτων συναισθημάτων ἐμπορούμενος σοφὸς καθηγητὴς δὲν ἤρκετο εἰς τὴν ἀπὸ τῆς ἔδρας διδασκαλίαν, ἀλλὰ καὶ κατ' ἰδίαν εὐπρόσιτος ἀείποτε τοῖς πᾶσιν ὧν προθύμως καὶ μετὰ χαρᾶς ἐδοθήθει τοὺς ἀπορίαν τινὰ ἐπὶ τῶν φιλοσοφικῶν θεμάτων ἔχοντας φοιτητὰς καὶ παρεῖχεν αὐτοῖς διὰ τῆς εὐρυτάτης παιδείας καὶ σπανίας πολυμαθείας ἄμεσον καὶ ταχεῖαν τὴν λύσιν τῶν ἐκχόστοτε προβαλλομένων ζητημάτων. Πρὸς τοὺς προσερχομένους πρὸς αὐτὸν πατρικῶς προσεφέρετο καὶ οἰκειότατα διελέγετο περὶ παντοίων ἐπιστημονικῶν καὶ ἐθνικῶν ζητημάτων καὶ ἐν πάσῃ διαλέξει ἀρίθηνος καὶ καταφανῆς ἐγίνετο ἔνθεν μὲν ἢ τῇ πολυμαθείᾳ προσυπάρχουσα βαθύνοια καὶ κριτικὴ δύναμις, ἔνθεν δὲ ἢ θερμότητι φιλογένεια καὶ ἔνθεος φιλαλληλία. Ἡ ἐν πάσῃ ὁμιλίᾳ ἐπικυνοῦσα προσήνεια καὶ ἀγαθότης, μελιχιότης καὶ εὐπροσηγορία, εὐγένεια καὶ φιλανθρωπία, ἀπλότης καὶ μετριοφροσύνη καὶ ἡ ἄλλη πᾶσα τοῦ ἀνδρὸς ἀρετὴ ἐγοήτευεν εὐθὺς καὶ ἐδέσμευεν ὅλως τὸν ἐπισκέπτην καὶ κατέλειπον τῇ ψυχῇ ἄληστον τὴν παρά τῷ διδασκάλῳ διατριβήν, ἐξ ἧς εὐγνώμων ἀπήρχεται ἕκαστος πλεῖστα κομίζων καὶ σπουδαιότατα διδάγματα. Ὁ ἐκ τῆς ἀκαδημεικῆς διδασκαλίας ἢ τῆς κατ' ἰδίαν μετὰ τοῦ σοφοῦ καθηγητοῦ ἀνατροφῆς ἀπερχόμενος ἐθαύμαζε πρὸς τοῖς ἄλλοις τοῖς περιουσιοῦσι τὸν ἄνδρα προτερήμασι καὶ τὴν περὶ τῆς ἐπιστημονικῆς ἐπιδόσεως καὶ προκοπῆς τοῦ σπουδαστοῦ σύντονον μέριμναν καὶ ἀδιάλειπτον αὐτοῦ φροντίδα. Διότι καὶ ἐν τῷ Πανεπιστημίῳ καὶ ἐκτὸς αὐτοῦ οὐδέποτε ἐπαύετο παρορμῶν τοὺς νέους ἐπὶ τὴν ἐνδελεχῆ καὶ ἀκριβῆ μελέτην τῆς φιλοσοφίας, μάλιστα δὲ τὴν σπουδὴν τῶν ἀρχαίων φιλοσοφημάτων καὶ ταύτην ἐξ αὐτῶν τῶν πηγῶν γινομένην. Εἶχε δηλαδὴ τὴν πάνυ ὀρθὴν γνώμην καὶ ταύτην ἐμφαντικῶς ἐξῆρεν, ὅτι ἐκ μόνης τῆς φιλολογικῆς διακριθώσεως καὶ τελείας κατανοήσεως τῶν ἀρχαίων συγγραμμάτων δυνάμεθα νὰ προέλθωμεν εἰς τὴν ἀκριβῆ γνῶσιν τῶν φιλοσοφικῶν συστημάτων τῶν δαιμονίων ἐκείνων ἀνδρῶν, οἵτινες ὡς τηλαγεῖς ἀστέρες ἐν τῷ πνευματικῷ τῆς Ἑλλάδος στερεώματι διαλάμπαντες πᾶσαν τοῦ ἐπιστητοῦ τὴν χώραν κατηύγασαν. Τοιαῦτα δὲ παραινῶν καὶ συμβουλεύων

ἀπέτρεπε τοὺς φιλομαθεῖς νέους ἀπὸ τῆς ἀταλαιπώρου καὶ ἀδασανίστου ἀλλοτριῶν γνωμῶν παραδοχῆς καὶ τῆς τυφλῆς εἰς ξένα συγγράμματα πίστεως, ἣτις οὐχὶ σπανίως δύναται νὰ παρασύρῃ εἰς πλημμελεῖα καὶ ἡμαρτημένα συμπεράσματα. Διότι προσφυῶς καὶ εὐστοχῶς ὑποδείκνυσεν ὅτι ἄλλοθενεῖς ἐπιστήμονες, σοφοὶ ἄλλως ὄντες, οὐχὶ ὀρθῶς οὐδὲ καθ' ἑλληνικὸν τρόπον ἐπιλαμβάνονται τῶν εἰς τὴν ἀρχαίαν φιλοσοφίαν ἀναγομένων συστημάτων, ἀλλὰ νεωτέρων διανοημάτων ἐχόμενοι καὶ ὑπὸ μεταγενεστέρων δοξασμάτων παραγόμενοι ὑποβάλλουσιν ἐνίοτε εἰς τὰς παλαιὰς νεωτέρας θεωρίας ἢ καὶ ἰδίαις αὐτῶν εἰκοτολογίας. Παρεκελεύετο λοιπὸν ὅπως πλάσῃς ἐξαρτήσεως ἐν τῇ διατυπώσει ἐκάστου ἀρχαίου φιλοσοφημάτος ἀπολυόμενοι ἀρυώμεθα εἰδήσεις ἀμέσως ἐξ αὐτῶν τῶν προγονικῶν κειμηλίων καὶ κατὰ ταύτας δοκιμάζωμεν τὰς παντοίας τῶν νεωτέρων δοξασίας, τὰς εἰς τὴν συμπλήρωσιν τῶν τυχόν ὑπαρχόντων κενῶν συντεινούσας ἢ τὴν διασάφησιν τῶν σκοτεινῶν μερῶν ἀποσκοπούσας. Εὐδῆλον δὲ καὶ συμφανὲς ὅτι ὁ τὴν ὀρθὴν ταύτην μέθοδον μετερχόμενος οὐ μόνον προσκτάται γνῶσιν τῆς ἀθανάτου ἡμῶν γλώσσης ἀλλὰ καὶ ταχέως ἐθίξεται, ὅπως διανοῆται ἐλευθέρως καὶ κρίνῃ ὀρθῶς καὶ ἴδια τοῦ νοῦ προϊόντα παράγῃ.

Ταῦτα καὶ τοιαῦτα παρέχων πρόσφορα καὶ ἀνυσιμώτατα διδάγματα καὶ ἀόκνως τὴν ἐπιστημονικὴν ὑποδεικνύων μέθοδον ἐχειρουργῶει συντόμως καὶ προῆγε διηνεκῶς τοὺς σπουδαστὰς εἰς αὐτενέργειαν καὶ ἐλευθέραν τῆς κρίσεως κίνησιν. Ὅπόσον δὲ γόνιμος καὶ τελεσφόρος ἀπέδαινεν ἡ τοιαύτη ἐμβριθῆς καὶ ἐνθουσιώδης διδασκαλία, ἀρίδῆλον ἐγίνετο ἐκ τῶν ἐν τῷ φιλοσοφικῷ φροντιστηρίῳ ἐπιδεικνυομένων ἐκάστοτε ἀξιολόγων πραγματειῶν, ἃς οἱ τῶν φοιτητῶν ἐπιμελέστεροι, ὑποδεικνύοντες τοῦ σοφοῦ καθηγητοῦ, παρεσκεύαζον. Ἐν τῷ εὐδοκίμῳ καὶ λαμπρῶς λειτουργοῦντι φιλοσοφικῷ φροντιστηρίῳ ἐκρατύνετο τῶν νεομύστων τῆς θείας ἐπιστήμης ἡ διάνοια καὶ εὐγενῆς ἐγεννᾶτο ἡ περὶ τὴν εὑρεσιν τῆς ἀληθείας ἀμιλλα, σφοδρὸς διηγείρετο ὁ πόθος πρὸς σύντονον μελέτην καὶ ἀκριθεῖ τῶν παντοίων φιλοσοφημάτων κατανόησιν καὶ ὁξὺ κατελείπετο κέντρον ταῖς ψυχαῖς τῶν φιλομαθῶν πρὸς τελείαν ἐπιστημονικὴν συγκρότησιν καὶ παραγωγὴν σπουδαίων καὶ βριθῶς ἐχόντων ἐπιστημονικῶν ἔργων. Ὄντως δὲ ἀξιόλογοι πραγματεῖαι φιλοπό-

νων μαθητῶν τοῦ γεραροῦ καθηγητοῦ ἐπλούτισαν τὴν πενιχρὰν ἡμῶν φιλοσοφικὴν φιλολογίαν καὶ παρέχουσι τὴν ἐλπίδα ὅτι οὐκ εἰς μακρὰν ἀφθόνως θὰ ἀρδευθῆ καὶ γόνιμον θὰ ἀποβῆ τὸ ὑπὸ δυσμενῶν περιστάσεων καταστὰν αὐχμηρὸν νεώτερον ἐπιστημονικὸν πεδίον.

Οὐχ ἥττον σπουδαία καὶ πολλοῦ λόγου ἀξία τυγχάνει οὕσα ἡ διὰ τοῦ γραπτοῦ λόγου ἐπιστημονικὴ δρᾶσις τοῦ ἡμετέρου διδασκάλου. Ἡ ἐκ τῆς γλαφυρᾶς καὶ ἀριστοτεχνικῆς αὐτοῦ γραφίδος προσγιγνομένη τοῖς φοιτηταῖς καὶ ἄλλοις λογίοις ὠφέλεια ἦτο οὕτω μεγάλη, ὅπως καὶ ἡ ἀπὸ τῆς διὰ στόματος διδασκαλίας προκύπτουσα. Δαψιλῆ εἶναι καὶ ὑπέροχα τῆς ἀριστοτόκου καὶ γονιμότητος αὐτοῦ διανοίας τὰ ἄγραπτά προϊόντα· διότι αἱ πρόσθεν μνημονευθεῖσαι συγγραφαὶ καὶ μελέται, ἔτι δὲ οἱ πολυάριθμοι πανηγυρικοὶ καὶ ἐθνικοὶ λόγοι καὶ αἱ κριτικαὶ καὶ εἰσηγητικαὶ ἐκθέσεις, μαρτυροῦσι σαφέστατα καὶ ἐμφαίνουσιν ἐναργέστατα τὸν βαθύνουν ἐπιστήμονα, τὸν ἐμβριθῆ συγγραφέα, τὸν δεξιότατον τοῦ καλάμου χειριστὴν. Ἄλλ' οἶονεὶ χρυσὴ κορωνὶς καὶ ἀέτωμα κάλλιστον ἐπίκειται τοῦ σεμνοῦ καὶ μεγαλοπρεποῦς συγγραφικοῦ οἰκοδομήματος ἡ διεξοδικὴ ἱστορία τῆς καθόλου φιλοσοφίας, τῆς καὶ περ πρὸ πολλῶν ἐτῶν συντετελεσμένης εἶναι ἐκδεδομένον—διὰ λόγους ἀνεξαρτήτους τῆς θελήσεως τοῦ συγγραφέως—μόνον τὸ πρῶτον μέρος, τὸ περιέχον τὰ ἀρχαιότατα τῶν Ἑλλήνων φιλοσοφήματα μέχρι τοῦ Πλάτωνος. Πάντως τὸ ὅλον ἔργον θὰ εἶχε προέλθει εἰς φῶς, ἂν ἐπεδεικνύετο, ὡς ὠφελεν, ὑπ' ἡμῶν τῶν ἐπὶ πατραγαθία δικαίως σεμνυνομένων νεωτέρων Ἑλλήνων μείζων πρὸς τὰ φιλοσοφικὰ ἔργα προσοχὴ καὶ ἐξεδηλοῦτο ἢ προσήκουσα τιμὴ πρὸς τὴν ὑψίστην καὶ θειοτάτην ἐκείνην ἐπιστήμην, ἣν οἱ ἀρχαῖοι εἰς τὴν ζήτησιν τοῦ ἀληθοῦς καὶ ἀγαθοῦ καὶ καλοῦ χώραν ἐξαρθέντες ἀθάνατον μὲν καὶ ἀφθιτον ἐδημιούργησαν θαυμαστὴν δὲ καὶ ἔκπαυλον ἀπετύπωσαν. Ἄλλ' εἰ καὶ ὅλη ἡ περὶ ἧς ὁ λόγος διεξοδικὴ καὶ περισπούδαστος συγγραφή δὲν προηνέχθη εἰς φῶς, ὅμως τὰ ἤδη ἐκδεδομένα αὐτῷ ἐπιστημονικὰ ἔργα, ἔτι δὲ αἱ πολυάριθμοι διαλέξεις καὶ οἱ ῥητορικοὶ λόγοι πρόκεινται μνημεῖα ἀθάνατα θαυμαστῆς βαθυνοίας, ὀξυτάτης κρίσεως, ἀγαστῆς μεθοδικότητος, ἐξαιρέτου καὶ δυσσεφί- κτου γλαφυρίας καὶ καλλιρρημοσύνης. Ὁ ἀνά χειρας λαδῶν ἔργον

τοῦ σοφοῦ ἀνδρὸς καὶ μίαν μόνην σελίδα διεξεληθῶν θαυμάζει
 μεγάλως τὴν λογικὴν τῶν ἐννοιῶν συνάφειαν καὶ ἄρρηκτον τῶν
 διανοημάτων ἀλλιλουχίαν. Ἀνάλογος δὲ πρὸς τὴν σεμνὴν τῶν
 συγγραφεῶν ὑπόθεσιν εἶναι ἡ τοῦ βαθέως γνώστου τῆς ἐλληνικῆς
 γλώσσης ἄμεμπτος καὶ ἀκριβὴς διατύπωσις. Αἱ λέξεις δηλαδὴ πα-
 σαι, δι' ὧν ὡς διὰ χρυσοῦς κρόκης τεχνηέντως ὑφαίνει τὸν λόγον,
 εἶσιν ἐπιμελῶς ἐκλελεγμένοι καὶ προσφυῶς ἠύρημένοι καὶ ὡς διαυ-
 γεῖς καὶ διαφανεῖς κρύσταλλοι ὑποφαίνουναι τὰ ἀδρὰ καὶ βαθυγνώ-
 μονα διανοήματα· ἡ δὲ ἐντεχνος καὶ καλλιτεχνικὴ αὐτῶν συμ-
 πλοκὴ καὶ διάταξις ἀπαρτίζουσι τὰς συμμέτρους ἐκείνας καὶ εὐ-
 ρύθμους προτάσεις, αἵτινες ὡς οὐρανία τις ἄρμονία προσπίπτουσαι
 θέλγουσι καὶ κηλοῦσι τὴν ἀκοήν, ἐπιμαρτυροῦσαι τὸ θεῖον καὶ
 ἀφθerton τῆς ἐλληνικῆς γλώσσης κάλλος. Ἄλλ' ἡ ἄκρα τοῦ ἀνδρὸς
 φιλολογικὴ μὀρφωσις δὲν ἐμφαίνεται μόνον ἐν τῷ γλυπτῷ καὶ τερ-
 νευτῷ τοῦ λόγου σχηματισμῷ, ἀλλὰ καὶ ἔλως ἐν τῇ θεραπείᾳ καὶ
 προαγωγῇ τῆς παρ' ἡμῖν φιλοσοφικῆς γλώσσης τῆς ἀκριβῶς καὶ
 ἐλληνοπρεπῶς ἐκφραζούσης νεώτερα διανοήματα. Πάντως δὲν ἀγνο-
 οῦσιν οἱ καὶ ἀκροθιγῶς μόνον ἀψάμενοι τῆς τῶν νεωτέρων χρόνων φι-
 λοσοφίας ὅτι ἡ τῷ χρόνῳ ἐπιγενομένη ἀνέλιξις τῆς ἐπιστήμης καὶ
 τὰ κατὰ τὴν 18ην καὶ 19ην ἑκατονταετηρίδα ραγδαίως διαδεξά-
 μενα ἄλληλα ἐν τῇ Ἑσπερίᾳ φιλοσοφικὰ συστήματα προσεπόρι-
 σαν, ὡς εἰκόσ, πλοῦτον ἐννοιῶν καὶ ἐπιστημονικῶν ὄρων· τούτων ἡ
 εἰς τὴν ἡμετέραν γλώσσαν ὀρθὴ καὶ ἀκριβὴς ἀπόδοσις δὲν εἶναι
 πρᾶγμα εὐχερὲς οὐδ' ἔργον τοῦ τυχόντος. Ὅπόσον δὲ δύσκολος
 τυγχάνει οὔσα ἡ ὀρθὴ μεταγλώττισις, μηνύει ἡ ὑπὸ πολλῶν λογίων
 συχνῆ χρησις σφαλερῶν καὶ παρασῆμων λέξεων, ἅς ἡ αὐτοὶ ἐπλα-
 σαν ἢ ὑπ' ἄλλων πλασθείσας παρεδέξαντο ἠκιστα προσέχοντες, ἂν
 τὰ ποιηθέντα ὀνόματα ἔχωσιν ὄντως ἐλληνικὴν ὑφὴν ἢ ἐν δύ-
 νωνται νὰ προσαρμόζωνται πρὸς τοὺς τύπους τῆς ἐλληνικῆς γλώσ-
 σης. Ἄλλ' ὁ τῆς θείας γλώσσης ἐμπειρότατος καθηγητῆς ἡμῶν
 προσεῖχεν ἀεὶ τὸν νοῦν καὶ ἐποίει τοὺς μαθητὰς προσεκτι-
 κοὺς εἰς τὸν σχηματισμὸν φιλοσοφικῶν ὄρων διδάσκων ὅτι δὲν
 πρέπει εἰκῆ καὶ ἀδασανίστως νὰ παραλαμβάνωμεν ἢ πλάττωμεν λέ-
 ξεις ἀλλ' ὅτι ὀφείλομεν πρὸς ἔκφρασιν τῆς ἐκάστοτε προσπιπτού-
 σης ἐννοίας πρῶτον νὰ ἐξετάζωμεν, ἂν ἀπαντᾷ κατάλληλον ὄνομα

παρὰ τοῖς ἀρχαίοις συγγραφεῦσιν· ἂν δὲ τοῦτο μὴ συμβαίη, τότε νὰ δημιουργῶμεν νέον ὄνομα· τοιοῦτον, ὅπερ δὲν θὰ φαίνηται ἐπιεικτικόν καὶ ἀνελλήνιστον οὐδὲ θὰ ὄσῃ βαρβαρισμοῦ καὶ ξενισμοῦ, ἀλλὰ θὰ ᾗ σύμφωνον πρὸς τοὺς τύπους καὶ κανόνας τῆς ἑλληνικῆς γλώσσης καὶ παρεμφερὲς πρὸς ἄλλα ἑλληνικὰ ὀνόματα, τουτέστι τοιοῦτον, οἷον καὶ αὐτοὶ οἱ ἀρχαῖοι ἠδύοναντο νὰ δημιουργήσωσιν. Ὅπόσον δ' εὐστοχοὶ καὶ ἐκφραστικαὶ λέξεις δύνανται χάριν νεωτέρων διανοημάτων νὰ σχηματίζωνται ὀρθῶς ὑπὸ τῶν οἰκείως ἐχόντων πρὸς τὴν ἀθάνατον γλῶσσαν, μαρτυρεῖ τὸ πλῆθος τῶν ὄρων, οὓς ὁ ἡμέτερος καθηγητὴς εἰσηγήσατο. Τὴν πρὸς τὴν ἐπιστήμην προσενεχθεῖσαν ὑπηρεσίαν καὶ τὰς ἄλλας πάσας ἀρετὰς τοῦ Μαργαρίτου Εὐαγγελίδου προσηκόντως τιμῶντες οἱ καθηγηταὶ τοῦ ἀνωτάτου τοῦδε Πανδιδακτηρίου ἐξέλεξαν αὐτὸν Πρύτανιν εἰς τὸ ἀκαδημαϊκὸν ἔτος 1920 — 1921.

Τὶ δὲ νὰ εἴπη τις περὶ τῆς δράσεως τοῦ ἀνδρὸς ἐν τῷ ἐτέρῳ ἐκείνῳ πεδίῳ, ἐν ᾧ οὐχ ἦτονον μοχθήσας ἐπὶ ἡμῖσιν καὶ ἐπέκεινα αἰῶνα ἐνεφάνισε καρποὺς ἀδρότάτους καὶ ἀγλαωτάτους; Λέγω τοὺς συνεχεῖς ὑπὲρ τοῦ ἀλυτρώτου Ἑλληνισμοῦ ἀθλοὺς, τοὺς ἀτρώτους ὑπὲρ τῆς Μικρᾶς Ἀσίας πόνοους. Ἀπὸ τῆς παιδικῆς ἔτι ἡλικίας συναισθανθεὶς τοῦ ὄλου Γένους τοὺς ἰσχυροτάτους παλμοὺς καὶ ἐγκλείσας ἐν τῇ φιλοπάτριδι αὐτοῦ ψυχῇ τὰ ἐθνικὰ ἰδεώδη ἀφωσίωσεν ἔκτοτε ἑαυτὸν εἰς τὴν ὑπηρεσίαν καὶ πραγμάτων αὐτῶν καὶ κατώρθωσε νὰ δημιουργήσῃ τόσα ἔργα, ὅσα οὐδεὶς νὰ ἐπιδείξῃ δύναται. Ἡ δὲ ἱστορία τῆς νεωτέρας Ἑλλάδος καὶ ἰδίᾳ τῆς Μικρᾶς Ἀσίας θὰ ἀναγράψῃ τὸ ὄνομα τοῦ σεβαστοῦ ἡμῶν διδασκάλου χρυσοῖς καὶ ἀνεξιτήλοις γράμμασι δι' ὅσα ὑπὲρ τοῦ ἀλυτρώτου Ἑλληνισμοῦ μοχθῶν ἀδιαλείπτως δι' ὄλου τοῦ βίου ὑπερφυῆ καὶ θαυμαστὰ ἐπέτελεσεν. Ἐγνωίαν δὲ τινὰ τῶν πρὸς τὴν πατρίδα ἀτιμῆτων ὑπηρεσιῶν τοῦ Μαργαρίτου Εὐαγγελίδου δύναται νὰ παράσχῃ ἡ ἔθνωφελὴς δρᾶσις τοῦ Μικρασιατικοῦ Συλλόγου.

Εἰς τὸν Σύλλογον τοῦτον κατώρθωσε διὰ διηνεκοῦς καὶ ὑπερανθρώπου ἐργασίας, εἰς ἣν ἐκάστοτε ἐπεκούρουν προθύμως ἱκανοὶ καὶ φιλοπάτριδες ἄνδρες, νὰ συναγάγῃ ὡς εἰς φωτεινοτάτην ἐστίαν πᾶσαν

εἶδῃσιν εἰς τὰς παντοειδεῖς ἀνάγκας παντὸς τόπου μέχρι καὶ τῶν μικροτάτων χωρίων τῆς Μικρᾶς Ἀσίας ἀναφερομένην. Οὕτω δὲ κατέστησε τὸν Σύλλογον κάτοπτρον καθαρώτατον ὅλης τῆς κοινωνικῆς καὶ ἐκκλησιαστικῆς καὶ εκπαιδευτικῆς καταστάσεως τῆς Μικρᾶς Ἀσίας, δυνάμενον νὰ παρέχῃ πολλάκις εἰς τὸ ἐπίσημον Κράτος ἀναγκαιοτάτας πληροφορίας καὶ νὰ διαφωτίζῃ τὸ Ὑπουργεῖον τῶν Ἐξωτερικῶν περὶ μεγίστων καὶ σπουδαιοτάτων ζητημάτων. Οὐ μόνον δ' ἐγίνωσκε πάντοτε τὰς ἐκάστοτε Μικρασιατικὰς ἀνάγκας ἀκριδέστατα, ἀλλὰ καὶ ἐφρόντιζε νὰ θεραπεύῃ αὐτὰς συντονώτατα. Σύμβολον ἔχων τῆς ἐθνωφελοῦς ἐργασίας ἱερώτατον τὴν ἐμπέδωσιν τῆς ὀρθοδοξίας καὶ τὴν διὰ δόσιν τῶν ἑλληνικῶν γραμμάτων κατάρθωσεν, ὅπως δι' ἐξευρέσεως τῶν ἀναγκαίων πόρων ἐκπαιδεύωνται κατ' ἔτος ἱκανοὶ ἐκ Μικρᾶς Ἀσίας νέοι, ἵνα εἰς τὴν ἰδίαν αὐτῶν πατρίδα ἐπανερχόμενοι καθίστανται τῆς ἑλληνικῆς γλώσσης διδάσκαλοι, τοῦ θεοῦ λόγου κήρυκες καὶ τῶν ἰδανικῶν τοῦ Γένους καλλιεργηταί. Πρὸς ἀνυσιμωτέραν δὲ τοῦ σκοποῦ τούτου ἐπίτευξιν πᾶσαν φροντίδα κατέβαλε καὶ μετὰ πολλοὺς μόχθους τέλος ἐπέτυχεν, ὅπως ἰδρυθῇ ἱεροδιδασκαλεῖον, ὅπερ εὐδοκιμώτατα λειτουργήσαν ἀπέδῃ φυτώριον ἀρίστων ἱερέων καὶ διδασκάλων. Οὗτοι μετέβαινον εἰς τὰς διαφόρους κοινότητας τῆς Μικρᾶς Ἀσίας καὶ καθίσταντο ὑπέρμαχοι τῆς τῶν πατέρων θρησκείας, ἐδίδασκον τὰ ἑλληνικὰ γράμματα καὶ ἐκράτουν τὸ ἐθνικὸν φρόνημα. Εἰς τοὺς ἀτρύτους λοιπὸν κόπους καὶ τὰς ἀενάους φροντίδας τοῦ γεραροῦ διδασκάλου ὀφείλεται τὸ ὅτι ἡ ἑλληνικὴ γλῶσσα διετηρήθη ἐν Μικρᾷ Ἀσίᾳ ἀλώθητος καὶ ἐξηκολούθει ἐπιμελῶς μέχρι τέλους νὰ διδάσκηται. Αὐτὸς ἦτο ὁ προστάτης καὶ κηδεμὼν παντὸς Μικρασιάτου εἰς Ἀθήνας ἐρχομένου καὶ βιοποριστικὸν ἔργον ἐπιζητοῦντος· αὐτὸς δ' ἀντιλήπτωρ παντὸς δυστυχοῦς καὶ ἐπικουρίαν προσαιτοῦντος· αὐτὸς ὁ χάριν ἐθνικῶν σκοπῶν τὰς ἀλυτρώτους χώρας ἐπισκεπτόμενος, ὁ δι' ὅλης τῆς ἡμέρας καὶ τῆς νυκτὸς ἐργαζόμετος καὶ αὐτὰς ἔτι τὰς οἰκογενειακὰς ὑποθέσεις ἐν δευτέρᾳ μοίρᾳ τιθέμενος. Συνελόντι δ' εἰπεῖν ὁ Μαργαρίτης Εὐαγγελίδης ὑπῆρξεν ἐν τῷ ἐθνικῷ ἐργαστηρίῳ ὁ ἀκαταπόνητος καὶ ἀπαράμιλλος ἐργάτης, ὅστις ἐσφυρηλάτησε χαλυβδίνην καὶ ἄκαμπτον τὴν Μικρασιάτιδα ψυχὴν καὶ κατέστησεν αὐτὴν ἱκανὴν, ὅπως καρτερῇ καὶ μὴ ἀπογινώσκῃ πρὸς τὰ ἰσχυρὰ καὶ

ἀπειροπληθῆ ἐμποδίσματα, ὅπως μὴ καταδάλληται ὑπὸ τῶν μυρίων δυσχερειῶν καὶ τῶν ἀντιξίων περιστάσεων, ἀλλὰ ἐμμένῃ σταθερᾷ καὶ ἀδιάσειστος ἐν τῇ πατρίᾳ πίστει καὶ εὐσεβείᾳ καὶ ταῖς ἱστορικαῖς παραδόσεσι προσδοκῶσα εὐελπίς τὴν ποθητὴν τῆς λυτρώσεως ἡμέραν. Καὶ ἦλθεν ἡ ποθητὴ ἡμέρα καὶ ἡ πολυφίλητος Ἰωνία, ἡ μήτηρ τῆς ποιήσεως καὶ τῆς φιλοσοφίας, τῆς τέχνης καὶ τῆς ἐπιστήμης, εἶδε περιχαρῆς ἀνατέλλουσαν τὴν λαμπρὰν ἡμέραν τῆς ἐλευθερίας. Ἡ ἀνδρεία τοῦ στρατοῦ καὶ τὸ πολύτιμον αἷμα τῶν ἐκλεκτῶν τέκνων τῆς Ἑλλάδος ἠλευτέρου τὴν παλαιφατον χώραν. Οὐδενὸς Ἑλληγος ἡ καρδία ἠδύνατο νὰ μείνῃ ἀσυγκίνητος ἐπὶ τῇ ἐπιτεύξει τοιοῦτων κατορθωμάτων, ὅποια ἀνύψουν τὸ μεγαλῶνυμον ἔθνος εἰς τὴν πάλαι τιμὴν καὶ εὐκλειαν καὶ σχεδὸν ἀποκαθίστων τῆς προνομιοῦχου ἡμῶν Φυλῆς τὴν περιπόθητον ἐνότητα. Ἄλλ' οὐδενὸς ὅμως ἡ καρδία ἠδύνατο καὶ ἐδικαιοῦτο νὰ σκιρτᾷ τόσον τὰ σκιρτήματα τῆς χαρᾶς καὶ ἀγαλλιάσεως, ὅσον ἡ καρδία ἐκείνου, ὅστις ἐκ παιδικῆς ἡλικίας εἰργάσθη καὶ ἔζη μόνον χάριν τοῦ ἀλυτρώτου Ἑλληνισμοῦ καὶ τῆς ἀποκαταστάσεως αὐτοῦ. Ὅτε δὲ τὸ συνέδριον τῶν νικητῶν Συμμάχων τῶν διακηρυττόντων μεγαλοστόμως ὅτι ἀγωνίζονται μετ' ἐθελουσίας ὑπὲρ τῆς ἐλευθερίας καὶ τῶν δικαιωμάτων τῶν λαῶν ἔμελλε νὰ διαγράψῃ τὰ ὄρια καὶ ἀπονείμῃ, ὡς ἐπιστεύομεν, ἐκάστῳ ἔθνει τὸ δίκαιον, τότε δὴ τότε ὁ φιλογενέστατος καὶ ἐνθουσιώδης ἡμῶν διδάσκαλος πάσας αὐτοῦ τὰς δυνάμεις ὡς καλλιφεγγεῖς ἀκτῖνας εἰς μίαν ἀγλήεσαν καὶ φωτοδόλον ἐστὶαν συνεκέντρωσε. Πᾶσαν ἐποιήσατο σπουδὴν καὶ πάντα ἐπόνησε πόνον, ὅπως καταδείξῃ ἐναργῶς εἰς τοὺς ὑπὲρ τῶν ὑψηλῶν καὶ θείων τῆς Ἑλευθερίας ἀρχῶν προσποιουμένους ὅτι ἀγωνίζονται Συμμάχους, οἷα καὶ ἡλικία ἦσαν τοῦ πολύτλαντος Ἑλληνισμοῦ τὰ ἀπαράγραπτα δίκαια, τὰ ὑπὸ τρισχιλετοῦς ἱστορίας καὶ ἀμυθήτων παθημάτων καὶ εὐγενῶν ἀγῶνων περιτράνως μαρτυρούμενα. Καὶ εἰργάζετο ἀκαταπόνητος ἡμέρας καὶ νύκτας ὁ βαθὺς τῶν ἐθνικῶν ζητημάτων γνώστης σοφὸς καθηγητῆς καὶ πρόεδρος πολλῶν Συλλόγων καὶ τῆς Κοινῆς τῶν ἀλυτρώτων ἐπιτροπείας, ὅπως ἐπικουρῇ τῷ ἔργῳ τῆς Κυβερνήσεως καὶ διπλαλῇ εἰς τοὺς ὑποτιθεμένους δικαίους καὶ ἀπροκαταλήπτους κριτὰς τὰ ἀδιάσειστα τοῦ Ἑλληνισμοῦ δίκαια. Ἐκπρεπὲς καὶ ἔκπαγλον μνημεῖον συνηγορίας τῶν ἐλληνικῶν δικαίων καὶ σοφῆ ὑπόμνησις τῶν

ὕπερ τῆς ἀνυψώσεως τῆς ἀνθρωπίνης φύσεως πολυάθλων καὶ καλλι-
 λινίκων ἀγώνων τῆς ἐλληνικῆς φυλῆς πρόκειται τὸ ἐν καιρῷ εἰς τό-
 μον ἐκδοθὲν καὶ πανταχόσε τοῦ ἡμερωμένου κόσμου διαδοθὲν «Ἐπό-
 μνημα περὶ τῶν δικαιωμάτων καὶ παθημάτων τῶν ἐστιῶν τοῦ πολι-
 τισμοῦ Μικρᾶς Ἀσίας καὶ Θράκης». Ἐν τούτῳ ὁ τῆς πατρίουτε καὶ
 τῆς καθολικῆς ἱστορίας βαθὺς ἐρευνητῆς καὶ κράτιστος γνώστης δι-
 δάσκει τοὺς ἀγνοοῦντας καὶ ὑπομιμνήσκει τοὺς γινώσκοντας ὅτι ἡ
 Μικρὰ Ἀσία ὑπῆρξεν ἡ γενέτερα τοῦ ἀγλαομόρφου Ἑλληνισμοῦ καὶ
 δι' αὐτοῦ ἡ καίρις τοῦ εὐρωπαϊκοῦ πολιτισμοῦ καὶ τοῦ ἐξανθρω-
 πισμοῦ συμπάσης τῆς ἀνθρωπότητος. Διότι ἡ παντὸς εὐγενοῦς καὶ
 ὑψηλοῦ μήτηρ καὶ τροφὸς εὐκλεῆς αὕτη χώρα ἐγέννησε τὸν Ὅμη-
 ρον καὶ τὸ μέγα τῶν ἄλλων ποιητῶν πλῆθος καὶ ἐξέθρεψε τὸν Θα-
 λῆν καὶ τὴν σεμνὴν τῶν λοιπῶν φιλοσόφων χορείαν, οἵτινες ἐγέν-
 οντο πρόδρομοι τοῦ Χριστιανισμοῦ καὶ παρασκευασταὶ τῆς ἀν-
 θρωπίνης ἡμερώσεως καὶ παιδείας. Οὐ μόνον δὲ ἐξαίρετος δημιουργ-
 γὸς τῆς ἡμερώσεως καὶ ἀνυψώσεως τῶν ἀνθρώπων ἐγένετο ἡ Μι-
 κραιοῦτις τοῦ Ἑλληνικοῦ γένους μοῖρα ἀλλὰ καὶ μακράωνας ἀγῶ-
 νας ἠγωνίσαστο κατὰ βαρβάρων λαῶν πρὸς σωτηρίαν τοῦ δημιουρ-
 γηθέντος τούτου καὶ ἐπικοσμήθέντος πολιτισμοῦ. Ἡ αὕτη χώρα
 ἐπρωτοστάτησεν ἀκάματος διὰ δαφιλεστάτης ὕλικῆς τε καὶ δια-
 νοητικῆς συμβολῆς εἰς τὴν ἐπὶ δέκα αἰῶνας πάλιν, ἣν κατὰ βαρ-
 βάρων ἐπιδρομῶν διεξήγαγε καὶ παλαιούσα ἀνυπολόγιστον ὑπηρε-
 σίαν προσήνεγκε πρὸς ἀποσόδησιν τῆς ἀπειλουμένης ἐκδαρβαρώ-
 σεως τῆς Εὐρώπης ἢ πολυπαθῆς ἡμῶν Βυζαντιακῆς αὐτοκρατορίας.

Ἐξωγράφει διὰ χρωστήρος καλλιτεχνικοῦ τῶν Τούρκων τὰς
 βιαιοπραγίας καὶ ἀθεμιτουργίας, τὰς μυσαρότητας καὶ βδελυγμίας
 καὶ ἐδείκνυεν ὅτι τοιαύτη κοινωνία βαρβάρων ἔπρεπεν μὲν εἰς
 ἀδύσσοις ὀλεθροποιούσιν ἀμελλητὶ νὰ κρημνισθῆ, ἦτο δὲ σκληρὸν
 καὶ ἀπάνθρωπον νὰ μένη πρόσπεπασσαλευμένος ἐπὶ τοῦ Καυκάσου
 τῆς Τουρκικῆς βαρβαρότητος καὶ νὰ κατασπαράσσεται ἀγρίως ὑπὸ
 τοῦ σαρκοδακοῦς γυπὸς τῆς Τουρκίας ὁ ὑψηλόφρων τοῦ ἐλλη-
 κοῦ Γένους Προμηθεύς· ὑπεμίμνησκεν ὅτι ἦτο τέλος καιρὸς, ὅπως
 ἐπιφαινόμενος ὁ Ἡρακλῆς τῶν συμμάχων Δυνάμεων λυτρώσῃ τὸν
 φιλόανθρωπον Τιτᾶνα ἀπὸ τῶν τραγικωτάτων βασάνων καὶ βρα-
 βεύων τοὺς ὑπερ τοῦ ἀνθρωπίνου γένους μακράωνας ἄθλους ἀνυψώσῃ

αὐτὸν εἰς τὸν πρεπῶδη *Ολυμπον τῆς ἀθανασίας καὶ τῆς δικαιοσύνης, τῆς γαλήνης καὶ ἡθικῆς ὀλδιότητος. Ἀπλῶς εἶπειν τὸ εἰρημένον ὑπόμνημα εἶναι ἐναργῆς ἀπεικονισμὸς τῶν περιφανῶν τοῦ Ἑλληνισμοῦ δικαίων καὶ ζωηρὰ παράστασις τῆς συμφύτου τῷ ἑλληνικῷ Γένει ὀρμῆς πρὸς ἡθικὴν ἔξαρσιν καὶ διανοητικὴν ἀνύψωσιν. Δύναται δ' ἅμα νὰ θεωρηθῇ καὶ ὡς συνοπτικὴ ἔκθεσις τῆς ἰδίας τοῦ ὑπομνηματογράφου πολυετοῦς ἀκαμάτου ἐργασίας· διότι πλεῖστα τῶν ἐν αὐτῷ ἀναγραφόμενων θαυμασίων ἀληθῶς ἔργων καὶ ἐπιτευγμάτων εἶναι ἄμεσον προῖόν τῆς ἰδίας τοῦ γράφοντος ἐργασίας ἢ συνάπτονται ἀρρήκτως πρὸς τὴν πολυωφελεστάτην δρᾶσιν τοῦ Συλλόγου, οὗ ὑπῆρξεν, ὡς εἴρηται, ἡ ψυχὴ καὶ ἡ ζωογόνος δύναμις. Ἡ φωνὴ ὅμως τοῦ δικαίου δὲν ἔσχεν ἡχῶ εἰς τὴν ταπεινὴν ἰδιοτέλειαν τῶν ἰσχυρῶν καὶ τὴν ὑπ' αὐτῶν ἀναίσχυντον ἀπεμπόλησιν τῶν ἀνθρώπινων δικαίων. Αἱ χρησταὶ τοῦ ὄλου ἔθλους ἐλπίδες διεψεύσθησαν καὶ τὸ διὰ θυσιῶν ἀνεγερθὲν μεγαλοπρεπὲς οἰκοδόμημα κατερρίφθη εἰς ἐρείπια. Ἀλλὰ μὴ ἀναπολῶμεν ἀκριδέστερον κατὰ τὴν παροῦσαν ἐσρτὴν τὴν ἀπροσδόκητον καὶ ἄμετρον συμφορὰν. Αὕτη συνετάραξε τὴν ψυχὴν παντὸς Ἑλληνοσ καὶ κατέλιπε κέντρον θλίψεως σφοδρᾶς καὶ διηνεκοῦς. Εἰς δὲ τὸν σεδαστὸν διδάσκαλον ἡμῶν ἐγένετο κατ' ἐξοχὴν αἰτία ἀπαραμυθύτου ὀδύνης καὶ διασεισεως τῆς ὑγείας. Ἀπὸ τῆς ἀδοκῆτου ἐκείνης καὶ φρικτῶδους ἐθνικῆς συμφορᾶς ὁ Μαργαρίτης Εὐαγγελίδης ἀπώλεσε τὸ ἰσχυρὸν σφρίγος καὶ τὴν εὐτονον θαλερότητα, ἣν ἐπεδαψίλευσεν αὐτῷ ἡ φύσις, καὶ ἐπέρρωσεν ἡ διαγωγὴ βίου σώφρονος καὶ ἐναρέτου. Καὶ ἐνῶ τὸ ὑπὸ τῆς λύπης καταβεβλημένον σῶμα εἶναι προσηλωμένον ἐπὶ τῆς κλίνης, ἡ διάνοια τοῦ διδασκάλου πλανᾶται προφανῶς ἀνὰ τὰς ἀπεράντους ἐκτάσεις τῆς Μικρασιατικῆς γῆς, ἣν κατα' ἰλλίδουσιν ἤδη τὰ ἀμαυρὰ ἐρείπια καὶ περικαλύπτουσι τὰ λευκὰ ὄστα τῆς εὐφύχου καὶ περικαλλοῦς ἑλληνικῆς νεολαίας. Καὶ ἐπὶ τοῦ ἄλλοτε φαίδροῦ καὶ περιχαροῦς προσώπου ἐπικάθηται ποιά τις πικρία, τὴν ὀδύνην τῆς ψυχῆς καὶ τὸν πόνον τῆς καρδίας ὑπεμφαίνουσα. Ἀλλὰ πολλάκις ὅμως τὴν σεμνὴν τοῦ διδασκάλου μορφήν διαφωτίζει χρυσοῦ τῆς ἐλπίδος ἀκτίς, ἣν ἐκπέμπει τὸ φωτεινὸν τῆς ἱστορίας δίδαγμα, ὅτι τοιοῦτος ὑπῆρξεν ἐξ ἀρχῆς τῆς Ἑλλάδος ὁ κληρὸς, τὸ ἀείποτε δηλονότι ἀγωνίζεσθαι ἀλλ' οὐδέποτε καταδάλ-

λεσθαι, τὸ πάντοτε μοχθεῖν ἀλλ' οὐδέποτε ἀποκάμνειν. Ἡ Ἑλλάς ἐμοιάζει πρὸς λαμπρὸν φῶς, ὅπερ ὑπὸ τοῦ πνέοντος ἀνέμου ἐνίοτε ταλαντεύεται, ἀλλ' οὐδέποτε σβέννυται. Ναί, ἡ Ἑλλάς ἐκπροσωπεῖ τὰς Ἰδέας καὶ τὴν Ἀλήθειαν καὶ εἶναι, ὡς αὐταί, ἀθάνατος. Μὴ ἀποβάλλωμεν λοιπὸν τὸ θάρρος «αὔριον ἔσσετ' ἄμεινον». Καὶ πρὸς τὴν εὐτυχεστέραν ταύτην αὔριον καὶ τὸ αἰσιώτερον μέλλον εὐέλπιδες ἀτενίζοντες εὐχὴν διάπυρον οἱ τὴν ἐθνωφελῆ δράσιν τοῦ ἀνδρός τιμῶντες καὶ κατ' ἐξοχὴν οἱ ὅπουδήποτε νῦν διεσπαρμένοι Μικρασιῶται, εὐχὴν πάντες ἀναπέμπομεν ἐκ τῶν μυχαιτάτων τῆς ψυχῆς, ὅπως ὁ γεραρὸς καθηγητῆς καὶ πολῦτιμος ἀνὴρ ἀνακτήσῃται ταχέως τὴν ὑγίειαν καὶ ζήσῃ ἐπὶ μήκιστον, ὥστε νὰ ἐπίδῃ τὴν παλυφίλητον Ἰωνίαν καὶ τὴν ὅλην πατρίδα ἀναγεννωμένην καὶ ἀποκαθισταμένην· τοῦτο δ' ἀποτελεῖ καὶ πάντων ἡμῶν τὴν διάθερον εὐχὴν καὶ τὴν γλυκυτάτην ἐλπίδα.

Τὸν λόγον τοῦ κ. Κωνστ. Λογοθέτου ἐπέστεψαν τὰ χειροκροτήματα τοῦ ἀκροατηρίου.

Τέλος δὲ ὁ πρόεδρος τοῦ Συλλόγου κ. Κωνστ Λαμέρας ἰατρὸς ἀνελεύθων εἰς τὸ βῆμα ἀπήγγειλεν ἄνευ χειρογράφου περὶ τῆς δράσεως τοῦ τιμωμένου ἀνδρός τὸν ἐξῆς ἐνθουσιώδη καὶ καταχειροκροτηθέντα λόγον.